

tasavvur

tekirdag ilahiyat dergisi | tekirdag theology journal

e-ISSN: 2619-9130

tasavvur, Haziran / June 2019, c. 5, s.1: 523-531

Kitap Deęerlendirmesi / Book Review

Nizamettin Parlak, Lisânüddîn İbnü'l-Hatîb'in Siyâsî Kişiliği ve Tarihçiliği, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2012.

Ramazan ÖNAL

Dr. Öğr. Üyesi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi,
İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı
Assistant Professor, Erzincan Binali Yıldırım University,
Faculty of Theology, Department of Islamic History and Arts
Erzincan/TURKEY
ronal@erzincan.edu.tr

ORCID ID: orcid.org/0000-0002-2752-828

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Kitap Deęerlendirmesi / Book Review

Geliş Tarihi / Date Received: 24 Mart / MArch 2019

Kabul Tarihi / Date Accepted: 17 Nisan / April 2019

Yayın Tarihi / Date Published: 30 Haziran / June 2019

Yayın Sezonu / PubDate Season: Haziran / June

Atıf / Citation: Önal, Ramazan. "Nizamettin Parlak, Lisânüddîn İbnü'l-Hatîb'in Siyâsî Kişiliği ve Tarihçiliği, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2012". *Tasavvur: Tekirdaę İlahiyat Dergisi* 5/1 (Haziran 2019): 523-531.

İntihal: Bumakale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected. web:<http://dergipark.gov.tr/tasavvur>|mailto:ilahiyyatdergi@nku.edu.tr

Copyright ©Published by Tekirdaę Namık Kemal Üniversitesi,
İlahiyat Fakültesi / Tekirdag Namık Kemal University, Faculty of
Theology, Tekirdag, 59100 Turkey.

Bütün hakları saklıdır. /All right reserved.

CC BY-NC-ND 4.0

Lisânüddîn İbnü'l-Hatîb, Benî Ahmer Devleti'nin en çalkantılı dönemi olan M. XIV. yy'da yaşamış, gerek siyâsî kişiliği (devlet adamlığı) ile gerekse farklı alanlarda yazdığı altmış civarında eserleriyle ün yapmış bir ilim adamıdır. İbnü'l-Hatîb'in hayatının, siyâsî kişiliğinin ve tarihçiliğinin, ele alındığı bu eserde, başta İbnü'l-Hatîb'in kendi eserleri, hakkında detaylı bilgi veren Makkârî ve İbn Haldûn olmak üzere birçok Arapça, Türkçe ve batı dillerinde yazılmış eserlerden faydalanılmıştır. İbnü'l-Hatîb'in, siyâsî ve dinî fikirleri Benî Ahmer toplumunda uzun süre hissedilmiş, farklı şekillerde yorumlanmıştır. Kimisi onu zındıklıkla suçlarken kimisine göre de o, önemli bir âlim ve bir devlet adamı olarak kabul edilmiştir.

Endülüs'te yaşamış önemli bir âlim-mütefekkir ve devlet adamı olan, bu yönüyle de kendisine kılıç ve kalem sahibi anlamında "Zü'l-vizâreteyn" unvanı verilen İbnü'l-Hatîb, aynı zamanda birçok eser telif etmiş, farklı ilmi ve siyasi düşüncelerini bu eserlerinde dile getirmiştir. Bu yüzden de çok sayıda düşmanı olmuş ve onlarla mücadele etmek zorunda kalmıştır.

İbnü'l-Hatîb, Önemli bir şahsiyettir zira yaşadığı dönemde şahit olduğu siyasi, sosyal ve kültürel olayları yazıp aktarmış, aynı zamanda kendi hayatını da bizzat kendisi yazmıştır. Ayrıca çeşitli alanlara ait altmış dolayında eser yazmış, çok kültürlü bir ilim ve fikir adamıdır. Dolayısıyla İbnü'l-Hatîb'i ve eserlerini anlamak, Benî Ahmer Devleti'ni ve Endülüs'ü anlamak açısından büyük bir önem arz ettiği gibi İslam toplumunun daha sonraki dönemlerinde farklı devletlerde idare ile ilim ehli arasındaki doğru ilişkiyi algılamak için de önemlidir. Zira "Tarih sahnesinde varlıklarını devam ettirme kararlığında olan toplumların Endülüs'ten ve onun uzantısı olan Benî Ahmer tarihinden özellikle de idareci konumundaki şahısların hayatından ve uygulamalarından çıkaracakları önemli dersler vardır." (Nizamettin Parlak, *Lisânüddîn İbnü'l-Hatîb*, Önsöz)

Yazar, *Lisânüddîn İbnü'l-Hatîb'in Siyâsî Kişiliği ve Tarihçiliği* isimli çalışmasında İbnü'l-Hatîb'i çeşitli yönleriyle incelemeyi hedeflemiştir. Yukarıda da ifade edildiği gibi İbnü'l-Hatîb hakkında bilgi, başta kendi eserleri, Makkârî'nin onun hakkında biyografi olarak yazdığı *Nefu't-tîb* isimli eseri, en-Nübâhî'nin *Târihü kudâti'l-Endelusî* ve İbn Haldûn'un eserlerinde olmak üzere, birçok kaynaktan bulunmaktadır. Modern çağ Arap müellifleri de İbnü'l-Hatîb hakkında bir takım çalışmalar yapmışlardır. Müsteşrikler ise

çeşitli batı dillerinde İbnü'l-Hatîb ile ilgili pek çok makale yayınlamışlardır. Ayrıca bu konuyla ilgili birçok müstakil eserler de yazılmıştır. Bunlar arasında Muhammed Abdullah Annan'ın *Lisânüddîn İbnü'l-Hatîb: Hayâtühû ve turâsühû'l-fikrî*, Hasan b. Ömer es-Sâih'in *Münevve'âtü İbn Hatîb*, Ahmed Hasan Besec'in *Lisânüddîn İbnü'l-Hatîb asruhû, bîetuhû, hayâtühû ve âsâruh* gibi birçok eserin yanı sıra, kaleme alınmış bazı makaleler de zikredilebilir. Yazar Nizamettin Parlak, İbnü'l-Hatîb'i müstakil olarak ele alan bu eseriyle, Türkçe olarak yapılmış araştırmalara önemli bir katkıda bulunmuştur. Çalışma konusu itibariyle Türkçe literatürde Endülüs ile ilgili birçok eser olduğu halde İbnü'l-Hatîb'i doğrudan konu alan benzer bir çalışma bulunmamaktadır. Parlak'ın kitabında Benî Ahmer Devleti'nin veziri ve tarihçisi Lisânüddîn İbnü'l-Hatîb, siyasi ve ilmi bir prototip olarak seçilmiş, kendisinden sonraki toplumlara örnekliliği ve İslam tarihine katkısı ele alınmıştır. Eser bu yönüyle Türkiye'de yapılmış ilk ve tek çalışmadır.

Önsöz, üç bölüm, bibliyografya ve dizin kısımlarından oluşan kitabın birinci bölümünde İbnü'l-Hatîb'in hayatı ve eseleri üzerinde durulmuştur. Bu bölümün giriş kısmında kitabın kurgusundan, çalışmanın kaynaklarından ve İbnü'l-Hatîb'in döneminde (M. XIV. yy) Benî Ahmer Devleti'nin siyasi ve sosyal yapısından, Benî Ahmer toplumunun kültürel ve ekonomik durumundan bahsedilmiştir. Konuyla ilgili kaynaklar değerlendirildikten sonra İbnü'l-Hatîb'in eserlerinde kullandığı ağır edebi dili eleştirilmiş, Makkarî'nin onun biyografisi olarak yazdığı *Nefu't-tîb* isimli eseri de başka unsurlara fazla yer verdiği için tenkit edilmiştir. Ayrıca Arap dünyasında konuyla alakalı yazılan kitap ve makalelerin daha çok İbnü'l-Hatîb'in edebi kişiliğiyle ilgili olduğu, onun siyasi ve idari yönünü hakkında bilgi vermediği ifade edilmiştir. Yazar bu çalışmasında İbnü'l-Hatîb hakkındaki suçlamalarla ilgili onun çağdaşı ve Benî Ahmer devletinin o dönemde baş kadısı olan en-Nübahî'nin Endülüs'ün kadılarını, kadınların faaliyetlerini ve kararlarını anlattığı *Târihü kudâti'l-Endelusî* isimli eserinden faydalanılmıştır. Girişte ele alınan diğer bir konu ise Benî Ahmer Devleti'nin kuruluşu, çağdaşları olan diğer Müslüman ülkeler ile İspanya'daki diğer krallıkların durumudur. Yazar, M. XIV. yüzyılda Benî Ahmer devletindeki istikrarsızlığa örnek olarak 12 sultanın değişmesini ve bunlardan sadece üçünün meşru bir şekilde tahta oturmasını dile getirmiştir. Dönemin sosyal ve kültürel yapısından bahsederken yazar, Benî Amer'in dini ve etnik yapısı ile ilgili durumu bizzat

dönemin şahitleri olan İbnü'l-Hatîb ve İbn Haldun'un gözlemlerinden aktarmaktadır. Benî Ahmer halkının medeni bir toplumun sahip olması gereken her türlü özelliğe ve imkâna sahip olduklarını ifade etmektedir. (S.)

Eserin birinci bölümünde Lisânüddîn İbnü'l-Hatîb'in ailesi, tahsil hayatı hocalığı hakkında bilgi verilmiş, Lisânüddîn'in, İbnü'l-Hatîb lakabını dedesi Said'in âlim ve hatip olmasından dolayı aldığı anlatılmıştır. Burada değinilen başka bir konu da onun dini ve siyâsî görüşüdür. İbnü'l-Hatîb, çağdaşları tarafında Şiilikle itham edilmiş, kitaplarında, "gizli Şiilik propagandası" yaptığı iddia edilmiştir. Yazar Parlak, çalışmasında Şiilikle ilgili iddiaların asılsız olduğunu, asıl problemin çağdaşı olan rakiplerinin çekememezlikleri olduğunu savunmuştur. Gerekçesi ise İbnü'l-Hatîb'in fikirlerinden emin oluşu değil, biyografisinin Malikî tabakat kitaplarında yer almış olması ve Şia kaynaklarında (S. 2-3) kendisine yer verilmemiş olması şeklindedir. Takdir edilmeli ki böyle bir delil tek başına yeterli olmamaktadır. Bunun yerine fikirlerinden yola çıkarak böyle bir tespit yapılsaydı daha isabetli olurdu kanaatindeyiz. Zira Şiilikte takıyye olduğu için bir kişi Şiiliğini rahatlıkla gizleyebilir. Birinci bölümde ayrıca, İbnü'l-Hatîb'in tahsil hayatı kendi dilinden aktarılmış, büyük bir ilim kitlesini oluşturan hocalarının isimleri ise vefat tarihine göre değil alfabetik olarak sıralanmıştır. Ayrıca büyük bir ilim adamı olan İbnü'l-Hatîb'in müderrislik yapmaması devlet yönetiminde yer almasına ve vaktini eser yazmaya ayırmasına bağlanmıştır. Bu nedenle İbnü'l-Hatîb'in yetiştirdiği öğrenci sayısının on kişiye ulaşmamasından bahsedilmiştir. Yazar burada bir detaya dikkat çekerek İbnü'l-Hatîb'in talebesi olan ve onun vasıtasıyla V. Muhammed zamanında saraya kâtip olarak atanan İbn Zümrek ile arasındaki anlaşmazlığa değinmiştir. Zira İbnü'l-Hatîb, daha önce övgüyle bahsettiği talebesi İbn Zümrek'i sonradan araları açılınca düzenbazlıkla suçlamıştır (S. 12).

İbnü'l-Hatîb'in sarayda göreve başlamasının ve karşılaştığı sıkıntılarının da anlatıldığı birinci bölümde onun saraya girişinin, Sultan Ebü'l-Haccâc'a yazdığı bir şiirle başladığı anlatılmıştır. Sarayda kâtiplik ve vezirlik görevlerini başarıyla ifa eden İbnü'l-Hatîb, sultanın devrilmesi üzerine hapsedilmiş ve mal varlığına el konmuştur. Merinî sultanı Ebû Sâlim ve kâtipi İbn Merzûk'un destekleriyle hapisten kurtulan İbnü'l-Hatîb, Fas'a sığınmıştır. Burada üç yıl kadar siyasetten uzak kalarak önemli eserler kaleme almıştır. Devrik sultan V. Muhammed tekrar yönetimi ele geçirince İbnü'l-Hatîb, daha

geniş yetkilerle eski görevine getirilmiştir. Ancak birkaç yıl sonra kariyerine ve hayatına mal olacak çeşitli entrikalara maruz kalmıştır. İbnü'l-Hatîb, atalarla övünme, rüşvet alma, ashaba dil uzatma, lüks bir hayat yaşama, dinî değerleri hafife alma, ölü diri herkesin gıybetini yapma, bidatlere taraf olma, hukuka müdahale etme, sultana ihanet etme gibi birçok dinî ve dünyevî hassasiyetleri rencide eden meselelerle suçlanmış, bunun neticesinde de sultanın gazabına uğramamak için ülkesinden kaçıp Merinî devletine sığınmak zorunda kalmıştır. (S. 16) Bu sırada aleyhindeki kampanyalar hız kesmeden devam ederken hem Benî Ahmer devletinde hem de Merinî krallığında bütün şartlar aleyhine gelişmiştir. Benî Ahmer Devleti yöneticilerinin baskısı neticesinde, göstermelik bir yargılama sonucunda zındıklıkla suçlanarak Merinîler ülkesinde bir süre hapiste bırakılmış, daha da sonra hapisteyken öldürülmüştür. Hincını alamayan muhalifleri bununla yetinmeyip cesedini mezardan çıkarıp yakarak tekrar defnetmişlerdir. (S. 25)

İbnü'l-Hatîb'in eserlerinin de anlatıldığı birinci bölümde başta tarih, coğrafya, olmak üzere siyaset, şiir, edebiyat, fıkıh, tıp, felsefe, tasavvuf ve musiki ile ilgili yazdığı altmış civarında eserinden bahsedilmiştir. Ayrıca yazmayı tasarlayıp da yazmaya fırsat bulamadığı bazı eserlerinin isimlerinden de söz edilmiştir. Yazar Parlak, İbnü'l-Hatîb'in bu yönü ile bir ansiklopedist özelliğini taşıdığının vurgusunu yapmıştır. (S. 26-41) Araştırmanın konusu sınırlı olduğundan bu çalışmada, tabii olarak müellifin sadece tarihle ilgili olan eserlerinin muhtevaları hakkında detaylı malumat verilmiş, diğer eserlerin içeriklerinden bahsedilmemiş, sadece alanına göre tasnife tabi tutulmuştur. Kanaatimize göre İbnü'l-Hatîb'in eserleri tek tek veya bütün olarak çok önemli bir araştırma konusunu teşkil etmektedir. Nizamettin Parlak gibi alanın uzmanı olan hocalarımızın katkılarıyla ilgili alana göre araştırmacılar yönlendirilmelidir.

İbnü'l-Hatîb'in siyâsî kişiliğinin ele alındığı ikinci bölümde Benî Ahmer Devleti'nin idarî ve siyâsî yapısından kısaca bahsedilmiş, vezaret çeşitlerine ve sultanın geniş yetkilerine vurgu yapılmıştır. Benî Ahmer Devleti'nin bulunduğu coğrafya itibarıyla sürekli savaşların yaşandığı bir yer olduğu için dönemin şartlarına göre komşu ülkelerin silahlarına benzer önemli silahlara sahip olduğu, Şeyhü'l-Ğuzât unvanıyla ordu komutanlığı en önemli görevlerden birini teşkil ettiği ifade edilmiştir. Bizzat sultan tarafından başkente tayin edilen kadî'l-cemâ'a vazifesi de önemli bir görev olduğu

vurgulanmıştır. Yazar tarafından devletin yapısıyla ilgili verilen bu özet malumatlardan sonra İbnü'l-Hatîb'in siyâsî kişiliği ele alınmış, onun siyasetteki anlayışının “ *Yakın dostlarından faydalanma, rakiplerini bertaraf etme, hocalarının ve öğrencilerinin desteğini alma*” (S.47) şeklinde olduğu ifade edilmiştir.

Nizamettin Parlak'ın iddiasına göre İbnü'l-Hatîb, yöneticilik yaptığı süre zarfında hep kendi kadrosunu oluşturma peşinde olmuş, bu nedenle de yakın dostu ve arkadaşı olan İbn Haldûn, Şeyhü'l-Kudât Yahya b. Osman, Kadılıkudat Ebü'l-Hasan en-Nübâhî, Şeyhü'l-Guzât Abdurrahman b. Yefkus, öğrencisi ve vezir İbn Zümrek ve Süleyman b. Dâvûd'la mücadele etmek zorunda kalmıştır. Bu çalışmada dış siyasette diplomatik manevra kabiliyetinden de bahsedilen İbnü'l-Hatîb'in rakiplerinden birini diğerine karşı ustaca kullanmak suretiyle onların zaaflarından faydalandığı da ifade edilmiştir.

İbnü'l-Hatîb, Benî Ahmer Devleti'nde sır kâtipliği, vezirlik ve elçilik gibi çeşitli görevlerde bulunmuştur. Bu tecrübelerinden yola çıkarak siyaset nazariyesini, sultan, vezirlik, kitâbet, kaza (yargı), hisbe, ummal (valiler), cihad, meslek ve zanaat erbabı ve reaya gibi kavramlar üzerine bina etmiştir. (S. 72-73) Onun Benî Ahmer Devleti'nin Merinîlerle birleşme fikri, büyük tepkiyle karşılanmış ve bu düşüncesi onu zor durumda bırakmıştır.

Eserin üçüncü bölümde, İbnü'l-Hatîb'in tarihçiliği ele alınmıştır. Tarihle ilgili görüşü, “ *öğretici/ maslahatçı (pragmatik), tarihten ders çıkarma, ibret alma, tarihi olaylardan faydalı sonuç elde etme ve tarih aracılığıyla manevi duyguları güçlendirme*” (S. 78) şeklinde özetlenmiştir. Tarih düşüncesi bakımından çağdaşı İbn Haldûn, Osmanlı tarihçilerinden Cevdet Paşa ve batı tarihçilerinden Toynbee'ye benzetilmiştir. İbnü'l-Hatîb'in tarih hakkındaki diğer kanaatleri şu şekilde sıralanmıştır: Ona göre tarih, akıl sahiplerinin geçmişten ibret alması, geleceğe hazırlık yapmasıdır. Tarih gafil olana Allah'ı hatırlatır, ona yaklaştırır. Tarihçi sahip olduğu özel bilgiler sayesinde vatanına daha çok bağlı olur. Tarih aynı zamanda bir sanattır. Toplumsal yapıyı da dikkatlice gözlemleyen İbnü'l-Hatîb aynı zamanda bir medeniyet tarihçisi olduğu öne sürülmüştür.

Yazar, üçüncü bölümde İbnü'l-Hatîb'in metodunu detaylı bir şekilde incelemiş ve konuyla alakalı kanaatini şu ifadelerle dile getirmiştir: “İbnü'l-Hatîb, metot olarak klasik İslam tarihçiliğindeki siyer-tabakat çizgisine benzer

bir tarzı benimsemiş, batı Müslümanlarının tarihini anlatırken şahıs merkezli bir anlatım biçimini kullanmıştır. Bazı eserlerini halk kitlesi için yazdığı, kullandığı ifadelerden anlaşılmaktadır. Bazı eserlerinde ise hedef kitle devlet adamları, aydınlar ve yöneticilerdir.” (S. 83)

İbnü'l-Hatîb, eski İslam tarihçilerini genel olarak eleştirmiş, bu tarz tarihçiliğin demode olduğunu ifade etmiştir. İbnü'l-Hatîb'in tarihle ilgili yazdığı eserlerinden sadece iki tanesi genel ve kapsayıcı bir şekilde İslam tarihini ihtiva etmiştir. Tarihle ilgili yazdığı eserlerinin büyük bir kısmını Benî Ahmer Devletiyle ilgili yazmıştır. Bu yönüyle milli ve mahalli bir tarihçi özelliklerini taşısa da eserlerinde kullandığı dil, konularının kurgusu ve tespitleri onu büyük tarihçi konumuna getirmiştir. Üst düzey yöneticilik yaptığı için sıradan tarihçilerin ulaşamadığı bilgilere kolaylıkla ulaşabilmiştir. Eserlerinin bir bölümünü teşkil eden biyografiyle ilgili yazdığı eserlerini de tarih olarak kabul etmektedir. Yazarın tespitine göre İbnü'l-Hatîb'in tarihle ilgili yazdığı on yedi eseri olup bunların bir kısmı günümüze ulaşmamıştır.

Bu araştırmada ve diğer kaynaklarda İbnü'l-Hatîb'in eleştiri konusu olan en önemli özelliği kullandığı dil olmuştur. Ağır edebi süslemelerin yanı sıra kullandığı secili üslup metnin anlaşılmasını iyice zorlaştırmıştır. İbnü'l-Hatîb, tarihle ilgili eserlerinin giriş kısmında eski tarihçilerle kendi metodunu mukayese ederek kendi yazdıklarının daha kapsamlı olduğunu iddia etmiş, nakilde bulunduğu kaynakları ve yazarları zaman zaman tenkide tabi tutmuştur. (S. 102-107.) İbnü'l-Hatîb, emin olmadığı bilgileri meçhul kipiyle aktarmıştır. Hakkında şüphe duyduğu bilgileri de araştırmasının devam ettiğini bildirmiştir. Bunun yanında tenkide tabi tuttuğu meseleler için çözüm önerilerini de sıralamış, şahsi çıkarlar uğruna devletin istikrarsızlaştırılmaması gerektiğini ısrarla dile getirmiştir. Tarihle ilgili yazdığı eserlerinin bir bölümünü mutlaka Benî Ahmer devletinin tarihine ayırmış ve önemli şahsiyetlerin biyografisini de araya serpiştirmiştir. Bunu yaparken esasen o dönemdeki toplumun portresini de çizmiştir. Okuyucuyu tarihi konuların ciddiyeti karşısında usandırmamak için arada bir konuyu kesip muhataba eğlendirici ve dinlendirici birtakım bilgiler, hikâyeler de aktarmıştır. Yazar, İbnü'l-Hatîb'in bu konuda tutarsız davranmasından şikâyet etmektedir. Ona göre muhatabın tarihi konuların ciddiyeti karşısında bıkip usanmasını düşünen bir yazar, daha sade bir dil kullanması gerekirdi. (S. 106)

Araştırmada, üslup başlığı altında metotla ilgili bazı bilgiler tekrar edilmiştir. İbnü'l-Hatib'in, tarihi malumatın en önemli olanlarını aktarması, olayların zamanını net olarak tespit etmesi ve Endülüs tarihi konusunda son derece tarafsız davranması onun üslubu olarak ifade edilmiştir. =Bu ifadeler de metot için kullanılabilir= Üslubu ile ilgili değinilen başka bir mesele ise kullandığı edebi dilidir. Yazar Parlak'a göre, İbnü'l-Hatib'in eserlerinde tarihî üslupla edebî üslup başarılı bir şekilde bir arada işlenmiş, döneminin rağbet gören bir tarzı olan secili üslup fazlaca kullanılmıştır. Bundan dolayı da bazı âlimler tarafından tenkide tabi tutulmuştur. İbnü'l-Hatib'in üslubunda yer alan diğer unsurlar ise, tasvir, nükteli anlatım ve mübalağa şeklinde sıralanmıştır. Ayrıca daha önce Arapçada hiç kullanılmayan bazı yabancı kelimeleri de eserlerinde yer almıştır. İbnü'l-Hatib'in eserlerinde, bir tarihçinin ve bir ilim adamının eserlerinde bulunmaması gereken ve beğenmediği insanlar hakkında dozajı kaçırarak ölçüde tahkir üslubu da kullanılmıştır.

Eserin üçüncü bölümünde işlenen bir diğer konu da İbnü'l-Hatib'in kaynaklarıdır. Yazar'a göre İbnü'l-Hatib'in sahip olduğu kariyeri ve ilmi dirayeti ona çok çeşitli kaynaklardan yararlanma imkânını sağlamıştır. Eski müellefat, rivayetler, şahsi izlenimler, özel evraklar, mektuplar ve Hıristiyan kaynakları gibi zengin referanslara sahip olmuştur. İbnü'l-Hatib, imkânı dâhilinde her türlü fırsatı değerlendirerek ulaşabildiği ilk elden kaynakları kullanmaya özen göstermiş, Endülüslü ve diğer müelliflerden yararlanmıştır.

İbnü'l-Hatib, eser telif ettiği alanların hemen hepsinde kendisinden sonra gelenleri etkilemiştir. Özellikle Endülüs ve Benî Ahmer hakkında yazdığı eserler ile biyografi türünden yazdığı eserler çok önemli müracaat kaynakları olmuştur. Başta İbn Hacer el-Askalânî olmak üzere Suyûtî, Kalkaşendî, Makrizî, İbn Ğâzî, İbn Meryem ve İbnü'l-Kâdî gibi âlimler onun eserlerinden faydalanmışlardır. İbnü'l-Hatib, son dönem batılı ilim adamları tarafından da çeşitli yönleriyle değerlendirilmiş, büyük takdirle karşılanmış ve çağdaşları olan diğer ulemeden üstün kabul edilmiştir.

İbnü'l-Hatib'in tarihi kaynak olarak eserlerinin değeri çok büyüktür. Eserlerine konu olan dönemler ve şahıslar hakkında vazgeçilmez bir kaynaktır. Araştırmaya göre eserlerinin önemini arttıran hususlar şu şekilde sıralanmıştır. Günümüze ulaşmamış kaynaklardan bilgi aktarması, dönemin olayları hakkında objektif olması, kaliteli edebi bir dil kullanması (S. 164),

malumat aktardığı konularda yazar sayısının az olması, faydalandığı kaynakları zikretmesi, kariyeri itibariyle çeşitli dokümanlara ulaşmış olması, ele aldığı dönemin olaylarına ışık tutması, o dönemin şahidi olması gibi özellikler onun eserlerinin önemini arttırmıştır.

Kısacası İbnü'l-Hatib, batı Müslüman toplumu hakkında bize çok değerli bilgiler aktarmıştır. Vefatından sonra onun ayarında bir tarihçi yetişmemiştir. Vezirliği sırasında çeşitli devlet adamlarına yazdığı resmî yazışmalarla dostlarına yazdığı özel mektupları tarihî ve edebî açıdan büyük önem arz etmektedir. Resmî evrakları kullanma imkânına da sahip olması, tarihle ilgili eserlerinin en büyük özelliğidir. Döneminin Endülüs halkının yaşayışını, kültür ve âdetlerini bizzat bir şahidi olarak anlatmıştır.

Sonuç Nizamettin Parlak'ın bu araştırması, İbnü'l-Hatib ile ilgili temel bir kaynak görevini üstlenmiş ve bu alanda önemli bir boşluğu doldurmuştur. Eserin dili akıcı, üslubu bilimsel bir özelliğe sahiptir. Ancak yer yer tekrarlara rastlanılmaktadır. Bir kitap olarak dizgi ve mizanpaj yönüyle çok zayıf olmuştur. Özellikle dipnotlar ve kaynakça gözden geçirilip iyi bir baskı yapılması ve akademik camiaya tanıtılması son derece yararlı olacaktır.